

A kisebbségi lét jellegzetességeinek megjelenése a két világháború közötti Kárpátalján Tamás Mihály és Ivan Olbracht prózájában¹

GABRIELLA MÁDI

Appearance of the Characteristics of Living in Minority in Transcarpathia between the Two World Wars in the Prose of Mihály Tamás and Ivan Olbracht

Keywords: Transcarpathia, multilingualism, minority, identity, fiction

Bevezetés

A ma Kárpátaljaként ismert régióban több etnikum, nyelv, kultúra, felekezet képviselői élnek egymás mellett. Ez leginkább a régió fordultatos történelmével magyarázható, hiszen csak a 20. században számos államalakulathoz tartozott a terület. Az első világháború után Kárpátalja Csehszlovákia kötelékébe került, amelynek vezetése arra törekedett, hogy nemzetállamot hozzon létre, ez a törekvés pedig nem minden esetben kedvezett az ország kisebbségeinek. (Csernicskó 2019, 117. p; Szakál 2017a, 35. p.) A mai Kárpátalja területén a ruszin nemzetiségűek voltak többségben, őket a kor népszámlálási adatai szerint létszámban a magyarok követték. (Molnár D. 2018) Az első Csehszlovák Köztársaság megalakulásával azonban a kárpátaljai magyarság először élte meg azt, hogy az országban, amelyhez politikailag tartoznak, nem a többségi nemzet részei, s kisebbségbe kerültek. A helyi magyar irodalom művelői számára nagyobb törést jelentett ez a változás, mint mondjuk az erdélyi magyar irodalom esetében, hiszen utóbbi egy jóval önállóbb egységet alkotott évszázadokra visszamenően magyar kötetekben is. Szlovénia és Ruszinszko azonban sokkal erősebben kötődött Budapesthez mind gazdasági, mind kulturális szempontból, hiszen sokkal közelebb estek a fővároshoz. (Svatzkó é.n.) A magyar könyvkiadás viszonylag hamar kiheverte a politikai megrázkódtatást, kis idő múlva különböző irodalmi folyóiratok is újraindultak. Korábbi hasonló témájú kutatásaimból (Mádi 2020) már bizonyítást nyert, hogy a regé-

1 „AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-19-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

nyek lapjain életre kelnek azok a társadalmi folyamatok, amelyek között azok születtek, feltéve, hogy a szerző a saját korabeli közösségek életét ábrázolja a művében. Ebből kiindulva választottam elemzésre két olyan szerző prózáját, akik a csehszlovák Kárpátaljáról írtak. Tamás Mihály *Két part közt fut a víz* című regénye részben az államfordulatot követő időszak Kárpátalja, részben Budapest társadalmi, politikai viszonyai-
ba enged bepillantást, míg Ivan Olbracht *Átok völgye* című novelláskötete a Kárpátalja hegyvidékén élő zsidó közösség társadalmát, a vallás jegyében megélt mindennapjait hivatott szemléltetni. Mivel azonban egy magyar és egy cseh szerző művei alapján vizsgálom a kárpátaljai nemzetiségek helyzetét, így két igen eltérő nézőpont összevetésére nyílik lehetőség.

Kárpátalja a csehszlovák korszakban

Csehszlovákia 1918. október 28-án jött létre egyesítve Csehországot, Morvaországot, Cseh-Sziléziát Szlovákiával, 1919 folyamán pedig kiegészült a mai Kárpátalja teljes területével. Az újonnan alakult állam célja az volt, hogy nemzetállamként működjön, a kisebbségek jogainak védelme nem játszott különösebb szerepet az alkotmány 1920-as elkészülésénél. (Csernicskó–Fedinec 2019) Az első világháborút lezáró békerendszer a győztesek által szabott feltételek alakították, a háborúból vesztesként kikerülő Magyarország követői ugyan tehettek megjegyzéseket, bemutathatták az elcsatolandó területek etnikai térképét, ám maguk is tisztában voltak azzal, hogy a már megszületett döntésre ezek nem lesznek semmilyen hatással, hiszen azok sokkal inkább stratégiai szempontból születtek, semmint etnikai szempontok figyelembevételével. 1919 folyamán pedig katonailag kialakított kész helyzet állt be az elcsatolt területeken.

Az északkelet-magyarországi régió a Magyarország kötelékében is az egyik legszegényebb terület volt, az itt lakók többnyire földművelésből tartották fenn magukat, és ezen a helyzeten a háború még tovább rontott. A csehszlovák vezetésnek többnyire másodkézből származó információk alapján volt alkalma megismerni a területet. Kárpátalja első alkormányzója, Peter Ehrendfeld szavaival élve Prága olyannyira elmaradottnak képzelte a vidéket, hogy szerintük medvék futkostak az utcákon. (Szakál 2017a, 17. p.) Ez részben valószínűleg annak volt köszönhető, hogy a terület a történelem során soha nem tartozott Prágához, másrészt viszonylag távol esett a cseh központtól. A Csehszlovák állam Kárpátaljának a békeszerződés értelmében hivatalosan autonómiát biztosított, ez azonban a gyakorlatban csak 1938-ban valósult meg. (Szakál 2017a, 15. p.)

Az első csehszlovák népszámlálásra 1921-ben került sor, melyből kiderült, hogy a lakosság száma Kárpátalján 612 442 fő volt. Ez enyhe növekedésnek minősült az előző, 1910-es népszámlálás adataihoz képest, ám a terület magyar lakosságának számában csökkenés volt tapasztalható. Ez leginkább annak tudható be, hogy 1918 és 1924 között nagyszámú magyar kényszerült elvándorlásra. (Molnár D. 2018, 89. p.) Az elcsatolt területeken rekedt magyarságból sokan menekültek az anyaországba.

Kárpátalját túlnyomórészt ruszinok lakták ebben az időben, ők az összlakosság 60,8%-át tették ki. A második legnépesebb náció a magyar volt, 18,1%-kal, akiket a zsidó lakosság követett 13,1%-kal, illetve kisebb arányban éltek még csehszlovák, német és egyéb nemzetiségű lakosok is Kárpátalján. (Molnár D. 2018, 91. p.) Láthatjuk tehát, hogy az általam vizsgált időszakban, a két vizsgált nemzetiség, a magyar és a zsidó kisebbség hasonló arányban képviseltette magát a területen.

1920-ban született az a nyelvtörvény, melynek értelmében Kárpátalján szabadon használható a legnépesebb csoport, a szláv kisebbség nyelve a közigazgatásban, a hivatalokban, a kultúrában és oktatásban is. (Cserniczkó–Fedinec 2019) Ugyanezen nyelvtörvény rendelkezik a többi kisebbség nyelvéről, így a magyarról is. A törvény értelmében azoknak a kisebbségeknek a nyelvén biztosított volt a hivatalos ügyintézés, akik legalább 20%-ban képviseltették magukat a bírósági eljárásokban. Az ennél is nagyobb létszámú kisebbségek számára még kedvezőbb nyelvhasználati jogokat biztosított a csehszlovák állam – elméletben, ám a gyakorlat azt mutatta, hogy ettől függetlenül volt panasz a kisebbségi nyelvet beszélőknek a nyelvhasználati jogok kérdésében, közigazgatási reformok révén ugyanis lehetőség nyílt a járásbírók határainak módosítására, ami a 20%-os küszöbre is hatással volt. (Cserniczkó 2013, 124. p.)

Kisebbség helyzet külső és belső nézőpontból

Marék Antal (1935) szavaival élve Tamás Mihály a „kis regények nagy mestere”, kárpátaljai, beregszászi magyar író, aki 1897-ben született, így Kárpátalja csehszlovák kötelekben eltöltött időszakáról első kézből szerzett tapasztalatot. 1927-es regénye, a *Szép Angéla háza* hatalmas botrányt kavart, minek következtében a feltételezett főhősnő az öngyilkosságba menekült, az író pedig több hónapos fogházbüntetéssel sújtották. (Féja 1933) Bár az író később amnesztiát kapott, a regény nem jelenhetett meg egy ideig, Tamás pedig Ruszinszkból Szlovénia kényszerült költözni. A közfelháborodás oka az volt, hogy az író igaz történetet dolgozott fel, melyben a neven változtatott ugyan, ám ettől függetlenül felismerhető volt, hogy kik a történet valós szereplői. Ez már önmagában jelzi, hogy Tamás Mihály előszeretettel merített írásai témáit a környezetéből, a valós életből. Kortársa, Fábry Zoltán így nyilatkozott erről: „Az író joga és kötelessége, hogy a saját és mások életét úgy teremtsen újra, hogy az teljes igazság legyen.” (Fábry 1968) Mivel a vizsgált regény főhősével, Bodák Ivánnal az író élete több ponton összecseng, azt feltételezem, hogy az általa ábrázolt környezet, hangulat szintén megfelel annak, amit fiatalok során megélt. Így egyfajta belső nézőpontból tudósít a kárpátaljai magyarság kisebbségi létbe került állapotáról, hiszen ő maga is ennek a közösségnek volt a része.

Ivan Olbracht Tamás Mihályhoz hasonlóan a 20. század fordulóján élt és alkotott, ám ő a többségi nemzet tagjaként a cseh, azaz a külső nézőpontot képviseli, amikor műveiben a Kárpátalján élő nemzetiségeket ábrázolja. 1931 és 1936 között több alkalommal látogatott Kárpátaljára, többnyire Alsókalocsa (Kolocsa) és Ökörmező (1953-

ig Volove, ma Mizshirja) településeken szállt meg, de tartózkodásai során általában bejárta a környező településeket és városokat is. Megfigyeléseit szociográfiai írásokban, tudósításokban jegyezte le, melyek előbb a Literárni noviny című lap hasábjain jelentek meg, egy sorozat darabjaiként, később pedig összegyűjtve könyv formájában is több alkalommal átdolgozásra, majd kiadásra kerültek. (Száz 2018) Előszóval tudósít a régióban tapasztalt etnográfiai, kulturális és politikai viszonyokról, s teszi mindezt szépirodalmi köntösbe bújtatva. Több művében is visszaköszönnek témaként a Kárpátalja hegyvidékein lévő falvak közösségei, a *Nyikola Suhaj*, a *betyár* című műve ruszin, míg az *Átok völgye* című írása zsidó közegben játszódik. Elhamarkodott lenne azonban azt hinnünk, hogy az általa oly részletesen ábrázolt zsidóság életét csak kívülről ismerhette, hiszen édesanyja zsidó származású volt, de katolikus vallású szerelme kedvéért áttért a katolikus hitre. (Stašek 2009) Párhuzamba állítható ez az életrajzi elem az *Átok völgye* című kötet egyik történetével, amelyben a közösség kivet magából egy fiatal zsidó lányt, aki egy nem hívő zsidóhoz szeretne feleségül menni. Olbracht szándéka az volt, hogy tudósítson Kárpátalja kulturális és társadalmi viszonyairól, s tette mindezt, Száz Pál szavaival élve (2016) „műfaji hibridként” jellemezhető riportokban, sajátos, kevert írástechnikát alkalmazva.

Teljesen eltérő tehát a két írói attitűd, a többségi nemzethez tartozó író tudósít, a szerinte leginkább kiszolgáltatott népek helyzetét mutatja be elsősorban a cseh olvasók számára. Tamás Mihály irodalmi programjáról saját maga így vall a *Tátra* című folyóirat első számában: „Egyik célunk: tartóssá és közvetlenné tenni az író és olvasója kapcsolatát. A másik: megszervezett erőinkkel együtt munkálkodni mindenkivel, aki tiszta szándékkal indul a magyar irodalmi élet megteremtése felé Csehszlovákiában. Mi nem szlovenszkói irodalmat akarunk: ez a meghatározás provincializmust, enyhébb elbánást, egzotikumot, alacsonyabbrendűséget jelent. A mi ideálunk: dúsan termő magyar irodalmi élet Szlovenszón, melynek eredményei, ha magukon hordják is a szlovenszkói magyarság kisebbségi sorsának és az együtt élő népek egymásra hatásának lelki és szellemi nyomait – mégis osztatlan részei a velük kiteljesedő magyar irodalomnak. Ebben a jegyben indulunk.” (Balla 1988) Az egymástól élesen eltérő kétfajta írói szándék már önmagában hordozza azt, hogy teljesen eltérő nemzetek különböző társadalmi rétegei kerülnek bemutatásra a két író által.

Két part közt fut a víz...

Csanda Sándor irodalomtörténész Tamás Mihály életművéről írt cikkében (1966) „társadalmi-életrajzi jellegű” műként értékeli a regényt, amelynek első változata novellaként 1919 címen jelent meg az *Új Auróra Irodalmi Almanach 1930. évre* című antológiában, később *Halálugrás* címmel került közlésre 1934-ben a *Magyar Írás* hasábjain, majd regény formában 1936-ban a Franklin Társulat kiadásában már *Két part közt fut a víz...* címmel. A *Szép Angéla háza* című művét követő botrány emléke nem múlt el nyomtalanul, néhány szlovenszkói és kárpátaljai író, a háttérben Korláth Endrével, meg-

próbálta megakadályozni a Franklin Társulatnál a könyv megjelenését. (Balla 1988, 1085. p.) Korláth Endre keresztényszocialista szenátor volt, és feltehetően politikai okokból támadta Tamást, amihez korábban a *Szép Angéla háza*, később a *Két part közt fut a víz* ürügyet szolgáltatott. Az ellenszenv valódi oka feltehetően Tamás Mihály politikai hovatartozása lehetett, amit Szvatkó Pál (é.n. 23. p.) úgy jellemez, hogy a szlovenszkoói magyar írók többsége valamilyen politikai alapon szerveződő csoportosuláshoz tartozik, Tamás Mihály azonban, néhány társával együtt, független maradt. Az ügy hatalmas sajtóvisszhangot kapott, de a kiadás megakadályozása végül nem sikerült az ellenlábasoknak.

A regény története az államfordulat idejébe kalauzolja az olvasót, a főszereplő, Bodák Iván életét kísérhetjük figyelemmel, aki mérnökhallgatóként ingázik lakóhelye (Beregszász) és tanulmányainak helyszíne (Budapest) között. A főhős az íróhoz hasonlóan építészmérnöki pályára készül, otthonában a helyi magyar értelmiség körébe tartozik, bár szláv hangzású vezetékneve miatt a regénybeli ellensége olykor megkérdőjelezi magyarságát. Balla Gyula (1988, 1083. p.) utal rá, hogy Tamás Mihályt is érte hasonló támadás: „Forma szerint lehet az ilyen író magyar, de lényegében minden lehet, csak az nem...” – arra azonban nem derül fény, hogy pontosan kitől származik ez a támadás. A két helyszín közötti ingázással pedig lehetősége nyílik az írónak bemutatni mind a kisváros társadalmát, mind a korabeli budapesti viszonyokat. A regény szereplői először akkor szembesülnek a politikai fordulattal, amikor Budapestről Beregszászba tartanak vonaton.

„Ebéd után együtt mentek az állomásra, hogy a vonat indulása felől érdeklődjenek. A váróterem ajtajánál cseh katona állt őrt, és amikor otthonos nyugalommal akartak belépni, útjukat állta.

– Nem lehet!

Ez volt az első pillanata életüknek, amikor a nagy háború és a világpolitika konzekvenciája az ő szűkös kispolgári mindennapjukba betolakodott. Iván szemét ködös fájdalom lepte el, szólni akart valamit, nagyon gorombát, öklével az arcába szeretett volna sújtani a Šumava tájáról magyar rónára vetődött cseh fiúnak, de fátyolos szeme a katonára csillogó bajonettjén akadt meg, az emberi jogok legörökebb forrásán.

Csendesen, szótlanul mentek odébb, egy régifajta hordárt láttak meg, akitől aztán megtudták, hogy a vonatjuk csak este indul.

– Rendben van az útlevelük?

Iván elbámult.

– Milyen útlevél?

– Hát útlevél.

– Hát Beregszászra útlevél kell?

A hordár jóízűen nevetett.

– Hát eddig hogy jöttek?

Klári naiv jó szándékkal adta meg a választ:

– Szekéren...

– Akkor szerencsájük volt, mert ide már csak az antantmisszió útlevelével lehet bejönni.

Akkor vette észre Iván, amire eddig nem is figyelt, hogy az állomás körül ritkás csoportokban idegen katonák álldogálnak.” (Tamás é.n., 19. p.)

A regénybeli Beregszász polgársága, értelmisége nem hisz az államfordulat tartóságában, meg vannak győződve arról, hogy ez az állapot csupán átmeneti. A regény lapjain ezeket a sorokat olvashatjuk:

„Másnap reggel, ahogy az utcára lépett, látott ugyan Iván a házakon imitt-amott idegen feliratokat, valahogy megértette, mert hasonlított az oroszhoz, de amit keresett, azt nem találta.

Az utcák olyanok voltak, mint máskor, a nagy történések csak pillanatokig tartó külső nyomokat hagynak a kisvárosi utcák életén. Ismerősöket látott, a hivatalnokok munkába indultak, kicsit kókadt fejjel, de azért reménykedve, hogy nem tart ez az egész sokáig.” (Tamás é.n., 30–31. p.)

Néhány oldallal később pedig így ábrázolja az író a kisváros lakóinak a helyzetét: „A kábulat már engedni kezdett, az emberek hideg szemmel kezdték nézni az eseményeket, de senki se hitte, hogy az állapot állandó maradjon. Mindenki valami megváltó csodát várt. Abban az érzésben élt minden, hogy odaát még mindig lélegzik a húszmillió magyar állam, és nem látta senki, hogy a túlsó oldalon egy agyonsújtott ember hever a porban, aki magán se tud segíteni, nemhogy még a gyerekei védelmére siethetne.” (Tamás é.n., 41. p.)

Az államfordulatot tehát nem kész tényként kezelték eleinte az emberek, bíztak ugyanis abban, hogy Magyarország előbb-utóbb visszafoglalja a területet. A regény egyik arisztokrata szereplője, Nyáry báró, aki már a regény nyitólapján is felbukkan a főhős útitársaként, így vélekedik a helyzetéről:

„A báró politikai előadásba kezdett. Nem volt rossz szándékú ember, csak éppen a saját osztálya élte ki magát benne. A Szent Korona egységét és a magyar fiatalság kötelességét emlegette. Közben pedig mellesleg megemlítette azt is, hogy a birtokát is, a kerületét is elfoglalták az új uralom katonái. Az eset nem olyan súlyos, az antant valószínűleg meggondolja a dolgot, mielőtt véglegesen dönt. Mindenesetre egy belső megmozdulás esetleg döntő befolyással lenne a párizsi urakra.” (Tamás é.n., 11–12. p.)

Az elbeszélő külső nézőpontból szemléli a regénybeli történéseket, de többnyire a főszereplő nézőpontjával azonosul, érezhető továbbá ebből a részletből is, hogy az arisztokrata szereplőt negatívan szemléli. Ebből is kitűnik a csehszlovákiai magyar közösségtől nem idegen, baloldali társadalomszemlélet. Ezt csak tovább erősíti a főhősnek a báróról megfogalmazott vélekedése: „Semmi nagyvonalúság, semmi erő. Amikor tettekre lenne szükség, akkor iktatnak, könyvelnek, lajstromoznak kényelmes hivatalok puha székében. Hol a vezér, hol a mindent kockáztató lendület? Amíg a lépcsőn leért, Iván leverten állapította meg, hogy nincsen, és az a munka, ahová társnak szegődött, kis termetű emberek ártatlan játéka csak, akik szeretik hazájukat, szeretnének tenni is azért valamit, de legfőképpen szeretik a saját kényes bőrüket. A nagy pil-

lanatok hozzájuk illő nagy ember hiánya miatt lassan-lassan magtalan remények hosszú óráivá idültek.” (Tamás é.n., 65. p.)

A regény címe feltehetően egyrészt a főhős két helyszín, két attitűd közötti helyzetét hivatott szemléltetni, másrészt a kárpátaljai magyarság Magyarország és Csehszlovákia közé szakadt állapotát. Valamivel merészebb címválasztás volt a téma 1934-ben közölt változatáé, hiszen a *Halálugrás* egy sokkal negatívabb, veszélyesebb, végzetesebb mozgást sejtet, mint a két part között folyó víz képe. Utóbbi viszont jobban illeszkedik a regény megoldásához, hiszen azt sugallja, hogy a „két part” között feszülő ellentét ellenére, az élet, a víz „fut” tovább, benne van a véget nem érő folytonosság. A regény megoldása vagy lezárása is ezt sugallja, hiszen a zárófejezetben a főhős számára eltörpül a politikai események jelentősége, az ominózus kék boríték tartalmán Bodák csak nevetni szeretett volna, hiszen nem számít. A gyermeke világra jöttével teljesen új fényt kap számára az élet: „Itt bent pedig az ő élete folyt: az ott kint és ez itt bent együtt az élet egyetlen formája, most már biztosan tudta, hogy az egyetlen. És a folytatás, amely örök és mindenek fölött való.” (Tamás é.n., 205. p.)

Papp Adrien tanulmányában (2014) sorra vizsgálja a műben felbukkanó identitásalakító tényezőket, a határ fogalmát, a nyelvhez való viszonyulást, a bekövetkezett trauma feldolgozását, illetve a szülőföldre való viszonyulást. A főhős első útja során ugyan nincs tisztában azzal, hogy a határ átlépéséhez az államfordulat eredményeként útlevele is szükség van, ezt követően azonban többször is szándékosan útlevele nélkül közlekedik Beregszász és Budapest között dacból, saját és az őt segítő emberek testi epéségét is kockáztatva szökik, ezzel is jelezve, hogy nem hajlandó az új állam hatalmát elismerni. Papp Adrien azt is megállapítja (2014), hogy a regényben a nyelvet illetően egy ellentétes viszonyulás figyelhető meg, hiszen a főhős látszólag nem zárkózik el a cseh nyelv használatától, ám a szerző minden, a magyartól eltérő nyelvű megnyilatkozást magyar nyelven tár az olvasó elé, és ez utóbbi a más nyelvet elutasító, attól idegenkedő attitűdről árulkodik. Szerintem inkább annak tudható be ez a tény, hogy Tamás Mihály a művét nem csupán a kárpátaljai vagy szlovén nyelvű olvasóközönségnek szánta, akik feltehetően ismerték volna a cseh nyelvet is, hiszen már a *Tátra* című folyóiratban megfogalmazott programjából is kitűnik, hogy Szlovén nyelvű irodalmát a teljes magyar irodalom szerves részének tekinti. Úgy vélem tehát, hogy inkább a célközönség, a magyar olvasók számára könnyítette így a mű olvasását, semmint a más nyelvekkel szembeni ellenérzését fejezte volna ki. Annál is inkább, mivel a korabeli demográfiai adatokból is kitűnik (Molnár D. 2018), hogy Kárpátalja már a 19–20. század fordulóján is egy többnemzetiségű, így értelemszerűen többnyelvű régió volt, természetes volt tehát, hogy az itt lakók jelentős része nem magyar anyanyelvű.

A bekövetkezett trauma feldolgozása a regénybeli közösségnek hosszú időbe telt, hiszen egyrészt kevésbé tűnt hihetőnek, hogy az állandónak képelt környezet egyik pillanatról a másikra gyökeresen megváltozhat, másrészt az anyaországból folyamatosan érkező irredenta buzdítások hamis reménnyel kecsegtették a tanácstalan értelmiséget. „Minden munkát és minden nyugalmat megemészítő bizonytalanságban éltek az emberek, és ezt a bizonytalanságot kívülről a felelőtlenül, de pontos dátummal meg-

adott felszabadító ígéretések, belülről az új hatalom tétova kapkodása és gyakori bejődése elképzelhetetlen mértékig élesztették.” (Tamás é.n., 180. p.)

A szülőföldhöz való viszonyulást leginkább a főhős nézőpontja képviseli, hiszen ő az, aki a két világ között ingázik. Diplomaszerezése után apósa és anyósa arról győzködi Ivánt, hogy költözzön feleségével Budapestre a biztosabb megélhetés reményében. Erre a főhős reakciója egyértelmű elutasítás: „Nem! Nekem otthon a helyem, én hazamegyek...” (Tamás é.n., 173. p.) Anyósa lemondó véleményére, miszerint: „Hiszen az már nem is hazánk nekünk.” (Tamás é.n., 173. p.) Iván a következőképpen reagál: „A föld a haza és nem a király, haza a hegyek és az erdők, de nem a kupec, aki a bort megveszi, és nem a gatter, amely a fák törzsét deszkává aprítja... haza a virágos almafa és az ácsorgó emberek a templom kerítésén... én nem maradhatok... nekem haza kell mennem...” (Tamás é.n., 173–174. p.) Ez a hozzáállás ugyan csak részben tükrözi a kisebbségben élő magyarok viszonyulását a szülőföldhöz, hiszen az államfordulatot követően 18 600 magyar nemzetiségű lakos hagyta el Kárpátalját. (Molnár D. 2018, 136. p.)

Átok völgye

Tamás Mihály a két világháború közötti Kárpátalján, majd Felvidéken élő magyar íróként hiteles képet fest kora társadalmi és politikai viszonyairól, hiszen a saját tapasztalatai, élményei szolgáltatták művésze alapját. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy mennyire lehet hiteles a kárpátaljai kisebbségek ábrázolása egy cseh író tollából. Ivan Olbracht első ruszin témájú írása 1909-ben jelent meg, de uralkodó témává a kárpátaljai kisebbség csak az első, 1931-es Kárpátalján tett látogatása után válik. (Horváth 2013a) Olbracht minden kárpátaljai írásából kitűnik, hogy erős rokonszenvet táplál a mélyszegénységben élő helyi ruszin és zsidó lakosság iránt, olyannyira, hogy kritikái észrevételeket fogalmaz meg a magyar és a cseh kormányzással szemben is. (Horváth 2013b) Ami írásművészetét illeti, az Ivan Olbracht műveit magyarra lefordító Zádor András talán kissé elfogultan így nyilatkozik: „Olbracht [...] művészi teljesítményeiben: a legkisebb részletekig pontosan megfigyelt valóság és a képzelet szülte tünemények, mai kifejezéssel: a fiction és a non fiction tökéletes szintetizálásának képessége, amely e műveket a költészet szférájába emeli.” (Zádor 1987, 50. p.) A kritika egyértelműen két műben látja Olbracht prózai teljesítményének csúcspontját, az 1933-ban megjelent *Nyikola Suhaj, a betyár*, illetve az 1937-ben publikált *Átok völgye* című írásaiban. Spiró György remekműnek tekinti mindkettőt, Olbrachtól írt portréját a következő mondattal zárja: „Őszintén szólva ezt a két művet egész földrészek modern irodalmáért nem adnám oda.” (Spiró 1983, 69. p.)

Az *Átok völgye* eredeti cseh címe *Golet v údolí*, igazából csak félig cseh cím, a *golet* szó ugyanis a jiddis „galut” kifejezésből származik, amelynek pontosabb jelentése a „fogság” vagy „számkivettség”, a zsidók száműzetésének a helyére vonatkozik. (Passia 2016) Tükörfordításban valahogy úgy hangzana a cím, hogy *Számkivettség a*

völgyben, amelynél a tényleges magyar cím kétségkívül jobban hangzik, de az eredeti cím talán könnyebben értelmezhető a szövegekkel összefüggésben. A kötet három novellaszerű írást foglal magába, két rövidebb terjedelműt s egy hosszabbat, amelyek eseményei nincsenek összefüggésben, a közös helyszín, egyes visszatérő szereplők azok, amelyek összefogják ezt a három írást, melyek egyértelműen a vallás tematikája köré összpontosulnak. Az elbeszélői nézőpont itt is külső, Spiró (1983, 67. p.) Mikszáth és Tömörkény hangjához hasonlítja, ami az első két novella anekdotikus történetmesélésében fedezhető fel leginkább. A történetek egy olyan zsidó közösséget mutatnak be, amely békésen él együtt a falu ruszinságával, kilátástalan nyomorban, amelyben csak a vallás és az ahhoz való ragaszkodás nyújt némi vigaszt. A zsidó tematika miatt támadták a művet, hol antiszemitának, hol cionistának bélyegezve. (Spiró 1983, 68. p.) 1939-ben pedig, egyéb művek mellett, betiltották a terjesztését és postai szállítását.

A csehszlovák államfordulat csak háttér az egyik történetben, vagy még annyi sem, hiszen a politikai vagy akár társadalmi változásoknak ez az elzárt, archaikus közösség látszólag ellenáll. Erről a *Sáfár Hanna szomorú szeméről* című írásban a következőt olvashatjuk: „Senki se tudja, mik Isten szándékai Izraellel. Ki uralkodjék rajta? Először a magyarok voltak itt. Azután az oroszok. Azután a németek. Azután a románok. És most a csehek foglalják el az országot. Polanában egyébként ezeket a változásokat csak a csendőrök és fináncok sapkájáról lehetett észrevenni.” (Olbracht 1973, 139. p.) Ebből a részletből arra a következtetésre juthat az olvasó, hogy ez a mélyen vallásos kárpátaljai zsidó közösség a hatalomváltásokat úgy élte meg, mintha ezek Isten akaratából történnének, de a közösség életét alapvetően nem befolyásolnák különösebb mértékben. A novella végére azonban egyértelművé válik, hogy Polana sem képes megőrizni ezt az idilli „történelmen kívüli” állapotát, Sáfár Hanna minden igyekezetük ellenére elhagyja a közösséget.

Az, hogy a polanai zsidók inkább a magyar nemzethez éreztek kötődést, több helyen is kiténik, viszont nem hangsúlyos. Az egyik ilyen az Egán Edéhez fűződő anekdota, amelyben a zsidó szereplő, Sáfár Ábrám lányai derekukon a magyar trikólórt viselik, Egánt pedig három kis pohárban piros, fehér és zöld színű likőrrel kínálják. A hatalomváltáshoz fűződő legnagyobb kérdése a mélyszegénységben tengődő közösségnek csupán az, hogy a politikai változásoknak milyen gazdasági hozadékai lesznek rájuk nézve. A regény alábbi részlete is erről árulkodik: „A családi vagyon egyre fogyott, akárki is uralkodott. A csehek kiadtak egy rendeletet, amely szerint kereskedelmi forgalomban nem szabad magyar pénzt használni, mert fizetési eszközül kizárólag a cseh pénz szolgál. De hajlandók voltak beváltani a magyar pénzt: 100:100 arányban; száz magyar koronáért száz csehszlovák koronát adtak. Szörnyű helyzet volt ez; kétségbeejtő bizonytalanság.” (Olbracht 1973, 139. p.) A bizonytalanság abból származott, hogy a Tamás Mihály által ábrázolt kisvárosi környezethez hasonlóan itt is terjedtek irredenta eszmék, a helyiek nem tudták eldönteni, hogy a bekövetkezett állapot mennyire maradandó.

Multietnikus közeg – többnyelvűségi vonások

Az, hogy a vizsgált művek történései többnyelvű világba lettek helyezve, Tamás Mihálynál hangsúlyosabb. Regényében több alkalommal történik utalás arra, hogy a főszereplőt a regény nyelvétől eltérő nyelvi impulzus éri. Utazása során egy alkalommal például egy cseh katona is megszólal, ám ez a regényben többnyire magyar nyelven zajlik. Az alábbi jelenetben például ezt olvassuk: „A váróterem ajtajánál cseh katona állt őrt, és amikor otthonos nyugalommal akartak belépni, útjukat állta. – Nem lehet!” (Tamás é.n., 19. p.) Feltételezhetjük, hogy a valóságban egy ehhez hasonló jelenet csehül vagy esetleg németül zajlott volna, ám az író úgy döntött, ezt nem érzékelteti az olvasóval. Hasonló jelenetnek lehet az olvasó tanúja a regény végén, amikor újra megjelennek az utcák falain a sorozást hirdető plakátok. Erre a mozgósításra feltehetően IV. Károly puccskísérletének a következtében került sor. Egy korábbi, sikertelen próbálkozást követően Károly katonai erővel szerette volna végrehajtani a trónfoglalást, a később kudarcba fulladt kísérlet elején, 1921. október 20-án repülőjével érkezett Dénesfára. (Ormos 1998, 97. p.) A regény félreérthetetlenül erre az eseményre utal az alábbi mondatával: „Nem, ez a király már nem lóra ült, mint hajdani ősei, hanem aeroplán szárnyán vitte a magában erjedő végzetet a napfényes ősz ökönyállal átszótt nyugodalmass levegőjében.” (Tamás é.n., 199. p.) A főszereplőt, Ivánt is újra besorozzák, és az őrmestere így szól hozzá: „Nézze csak, ott az a harminc ember, vigye át őket a másik kaszárnyába. – Azután hozzátette magyarázatképpen. – Utóvégre tiszt volt, ennyit magára bízhatok...” (Tamás é.n., 200. p.) A hivatali nyelvhasználatot 1919-ben kettősség jellemezte, a polgári közigazgatás és Beregszász vezetése között még magyar nyelvű volt a kommunikáció, a katonai parancsnoksággal való kapcsolattartás pedig német nyelven folyt. (Szakál 2017b, 66–67. p.) Az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében használt közös nyelv egyébként a német volt, bár törvény szerint a katonai vezetőknek meg kellett tanulniuk minden olyan kisebbségi nyelvet, amelyet legalább az újoncok 1/5-e beszélt. (Stergar 2019) Így a magyar katonák, akik szolgáltak a Monarchia hadseregében, egyértelműen a német vezényszavakhoz voltak szokva, és ez Tamás Mihály regényében is megjelenik. A fentebb idézett jelenet folytatásaként a főszereplő így fordul katonatársaihoz:

„– Fiúk, aztán milyen nyelven értitek a kommandót?

Az egyik hosszú, erős legény kiállt a sorból.

– Hát mi csak leginkább a német kommandót értjük, hadnagy úr.” (Tamás é.n., 200. p.)

A főszereplő azonban mindezek ellenére magyar nyelven kezd el vezényelni, amire az őrmester az alábbi módon reagál:

„– Így is jó... csak menjetek... az a fontos, hogy menjetek...” (Tamás é.n., 201. p.)

Kevésbé valószínű tehát, hogy a csehszlovák tiszt magyar nyelven fordult volna a jelenet elején a katonához. Előfordul azonban olyan helyzet is, amikor a szerző idegen szavakat helyez a magyar szövegbe. Erre példa az alábbi jelenet:

„Az egyik csendőr a tenyerét nyujtotta feléje.

– Legitimáca...

Iván előrehajolt, mint aki nem tudja, mit akarnak tőle.

– Legitimáca.

Iván németül felelt.

– Legitimation?

A csendőr már tudta, hogy aki ilyen nehezen ért, annak nincsen igazolványa. Németre fordította ő is a beszédet, a táskához lépett és intett Ivánnak.

– Kommen Sie...” (Tamás é.n., 50. p.)

A mindennapi, illetve hivatali nyelvhasználat mellett egy közösség nyelvi tájképében is tetten érhető a többnyelvűség, és nincs ez másképp a vizsgált regény esetében sem. Több utalás is történik a szövegben arra, hogy az államfordulat következtében megváltozott a Beregszász utcáin látható feliratok nyelve. Ilyen a már korábban idézett jelenet, melyben a főszereplő az utcán sétálva idegen feliratokat lát, illetve az alábbi leírás is: „Bent a városban a megcsendesült utcák képe fogadta őket. Lassanként eltűntek már a boltajtók fölül az egy nyelvű táblák, és a cégfestők nehezen győzték a sok munkát.” (Tamás é.n., 128. p.) A többnyelvű környezet megjelenésének e formái teljesen természetesek voltak egy városi közegben, ám az is magától értetődő, hogy az Olbracht által közvetített hegyvidéki közegben nem feltétlenül jelennek meg ugyanezek a jelenségek.

Ivan Olbracht egy kis falu közössége életének egyes epizódjait mutatja be, és bár nála is kiderül, hogy együtt élnek itt ruszinok a zsidókkal, de a színes nyelvi közeg a szövegben nem jelenik meg. Az *Átok völgye* három novellája közül az első az, amelyben két, feltehetően cseh turista bukkan fel Polanán, akiket az egyik helyi, Ziszovics Bajnis kalauzol napokon át a vidéken. A hármójuk beszélgetése valószínűleg cseh nyelven folyt, csak helyenként jelennek meg a szövegben jiddis kifejezések, melyeket a szerző minden alkalommal lábjegyzetben magyaráz. Erre példa a novellából az alábbi részlet: „S így azalatt, míg a gömbölyded asszonyka turistakabátja zsebéből a melle fölött – ez az asszonyka igazán csinos! – kivieszi aranyszélű kis noteszét, és mindent beleír, Ziszovics Bajnis mindenféle nevet gondol ki: Cickesz és Tóchesz, Sameszova, Mikve, Ganef, Kóvetni, Tóla, Nagy Minhórec, Kis Minhórec, Nagy Kélev, és ha kell, akár három hétig is folytatja.” (Olbracht 1973, 40–41. p.) A többi történetben is felbukkannak időről időre jiddis kifejezések, ezzel éreztetve a helyi zsidó közösség nyelvhasználatát. Kiderül azonban a könyvből az is, hogy a helyi zsidók beszéltek magyarul, hiszen a *Sáfár Hanna szomorú szeméről* című történet egyik epizódjaként az egyik helyi zsidó, Sáfár Ábrám Egán Edével beszélget, feltehetően magyar nyelven, hiszen a lányai is a magyar trikólórt viselik az említett epizódban, illetve Egánt három pohárkából piros, fehér és zöld színű likőrrel kínálják. Utóbbiak alapján jutottam arra a következtetésre, hogy a beszélgetés is magyar nyelven folyhatott, ám Egán a korszak értelmiségijeként feltehetően kiválóan beszélt németül s csehül is. Olbracht tehát törekszik arra, hogy a hegyi közösség nyelvhasználatát, legalábbis a zsidó közösségét, a lehető leginkább érzékeltesse az olvasóval. A jiddis használata a novella történetének csúcspontján a közösségen kívül álló

szereplő, Ivo kirekesztésére szolgál. „A béder jiddis nyelven beszélt, és olyan gyorsan ejtette ki a szavakat, hogy Ivo semmit sem értett a beszédéből. Az a tudat, hogy ő, az üzletember, akit nehezen lehetne eladni Európa bármelyik országában is, most a saját hazájában nem érti meg az emberek beszédét, elkedvetlenítette és ingerelte.” (Olbracht 1973, 292. p.) A nyelvválasztásnak, illetve a kódváltásnak ez a módja általánosan ismert és alkalmazott kommunikációs stratégia többnyelvű közösségekben, s célja az egy nyelvű, kívülálló személy kizárása a társalgásból, az interakcióból, illetve annak jelzése, hogy a kirekesztett nem része a csoportnak. (lásd pl. Beregszászi 2004, 39. p.; Márku 2013, 146–147. p.)

Összefoglalás

Tanulmányomban a kisebbségi lét egyes aspektusainak megjelenését vizsgáltam a két világháború közötti kárpátaljai prózában. Két prózaíró, Tamás Mihály és Ivan Olbracht művei alapján dolgoztam, mivel mindketten a vizsgált időszakban éltek és alkottak, így feltételeztem, hogy az általuk ábrázolt közösségekben megjelenik az a társadalmi, kulturális, nyelvi és politikai valóság, amelyben ezek a művek születtek. A két szerző által lehetőségem nyílt két különböző írói nézőpontot megfigyelni, hiszen Tamás Mihály belülről, az általa ábrázolt magyar kisebbség egyik tagjaként írt erről a korszakról, míg Ivan Olbracht cseh író a többségi nemzet tagjaként, a kívülálló szemével látja és láttatja azokat a hegyi közösségeket, akikről riportjaiban és novelláiban ír.

A vizsgált művekben tetten érhető a többnyelvű közeg, bár ennek ábrázolását mindkét szerző más-más módon oldotta meg. Tamás Mihálnál a környezet, a közeg leírásaiban jelenik meg legtöbbször az, hogy a magyar mellett más nyelv is jelen volt Beregszászban az államfordulat idején. Az esetlegesen nem magyar anyanyelvű vagy nem magyarul megszólaló szereplők megnyilatkozásai szinte kivétel nélkül magyarul olvashatók a regény lapjain. Ez feltételezésem szerint annak tudható be, hogy a szerző a művét a teljes magyar olvasóközönségnek szánta, akik nem feltétlenül voltak a cseh nyelv ismerői. A nyelvi tájképre való utalásokból azonban egyértelműen kiderül, hogy a helyszín egy többnyelvű közeg. Ivan Olbrachtnál ezzel szemben kissé háttérbe szorul a többnyelvűség, illetve annak megjelenése a hegyvidéki falu mindennapjaiban. Ez leginkább azzal magyarázható, hogy a szereplők többnyire egymással érintkeznek a történetekben. Összesen három alkalommal kerül kívülálló Polanába, két cseh turista, a magyar gazdasági szakember Egán Ede, illetve Sáfár Hanna kérője, Ivo Karadžič, aki csehül próbál a helyiekkel kommunikálni. Utóbbi szereplő az egyetlen, aki kommunikációs nehézségekbe ütközik, a helyiek ugyanis megpróbálják kirekeszteni őt azzal, hogy az általa kevésbé ismert jiddist használják, szándékosan kiszorítva őt a társalgásból.

Mindkét szerzőnél felbukkan a korban tapasztalható bizonytalanság; a művekben szereplő emberek nem gondolták tartósnak a bekövetkezett helyzetet, hiszen a két világháború közötti Közép-Európa fordulatokban gazdag történelemmel büszkélkedhet. Ez a bizonytalanság, a helyzet ideiglenesnek tekintése megjelenik a régió történeti

szakirodalmában is (Szakál 2016), ami azt jelzi, hogy a két szerző (e téren legalábbis) valós helyzetet ábrázolt.

Ivan Olbracht vizsgált művében egy hegyvidéki falu közösségét ábrázolja, annak rétegződését, a kilátástalan szegénységet, illetve ami ez utóbbit valamelyest elviselhetővé teszi, az élet minden területére kiterjedő mély vallásosságot. Tamás Mihály regényében hangsúlyos szerep jut a kisebbségi létet most először megtapasztaló magyarságnak az új helyzethez való hozzáállásának. Érdekes megfigyelni, ahogyan a szereplők a határhoz viszonyulnak, hogyan állnak hozzá az államfordulathoz s a szülőföldjükhöz, és ezekből következtethetünk arra, mi jellemezte a két világháború közötti kárpátaljai magyarok mindennapjait.

Irodalom

- Balla Gyula 1988. Koriátok és Koriáthok ellen. Tamás Mihály életművéről. *Irodalmi Szemle*, 31. évf. 9. sz. 1078–1088. p.
- Beregszászi Anikó 2004. A kárpátaljai magyarok kódváltási szokásairól. In Beregszászi Anikó és Csernicskó István (szerk.): *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár, PoliPrint, 36–43. p.
- Csanda Sándor 1966. Tamás Mihály. *Irodalmi Szemle*, 9. évf. 8. sz. 727–729. p.
- Csanda Gábor 2012. Tamás Mihály és Tamás Mihályné levélváltása Csanda Sándorral II. *Irodalmi Szemle*, 55. évf. 9. sz. 37–45. p. (<https://irodalmiszemle.sk/2012/09/csanda-gabor-tamas-mihaly-es-tamas-mihalyne-levelvaltasa-csanda-sandorral-ii/>)
- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek*. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010). Budapest, Gondolat Kiadó.
- Csernicskó István–Fedinec Csilla 2019. Podkarpatszka Rusz eszméje a Csehszlovák Köztársaságban és a nyelvi viszonyok. In Csernicskó István és Fedinec Csilla (szerk.): *„Ruszin voltam, vagyok, leszek...” Népiismereti olvasókönyv*. Budapest, Charta XXI Egyesület–Gondolat Kiadó, 117–137. p.
- Fábry Zoltán 1968. Tamás Mihályra emlékezve. *Irodalmi Szemle*, 11. évf. 2. sz. 97–98. p.
- Féja Géza 1933. Az írói szabadság sírjánál. *Literatura*, 8. évf. 201–202. p.
- Horváth Krisztián 2013a. Egy (ön)kritikus cseh Kárpátalján. *Nyelv és Tudomány*, 2013. szeptember 17. (https://www.nyest.hu/hirek/egy-on-kritikus-cseh-karpataljan?force_desktop)
- Horváth Krisztián 2013b. A gyarmat neve: Kárpátalja. *Nyelv és Tudomány*, 2013. október 2. (<https://www.nyest.hu/hirek/a-gyarmat-neve-karpatalja-2>)
- Mádi Gabriella, 2020. The representation of the characteristics of minority identity in Péter Hunčík's novel Borderline Case. In Tódor, Erika-Mária–Pál, Enikő–Dégi, Zsuzsanna–Mihály, Vilma–Irén (szerk.): *Spații Intermediare/Spaces in Between*. Cluj-Napoca, Editura Scientia, 151–164. p.
- Marék Antal 1935. Tamás Mihály. *Magyar Minerva*, 6. évf. 4. sz. 120–121. p.
- Márku Anita 2003. „Po zákarpátszki. Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben. Ungvár, Poligráfcentr Lira.
- Molnár D. István 2018. *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Budapest, MTA TK Kisebbségkutató Intézet, Kalligram.

- Olbracht, Ivan. 1973. *Átok völgye. Nyikola Suhaj, a betyár*. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Ormos Mária 1998. *Magyarország a két világháború korában (1914–1945)*. Debrecen, Csokonai Kiadó.
- Papp Adrienn 2014. Identitást alakító tényezők Tamás Mihály Két part között fut a víz című regényében. In Fedinec Csilla–Szoták Szilvia (szerk.): *Közösség és identitás a Kárpát-medencében*. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 268–282. p.
- Passia, Radoslav 2016. Idegen a határon. A Keleti-Kárpátok a XX. századi közép-európai irodalomban. *Irodalmi Szemle*, 59. évf. 10. sz. 11–32. p.
- Plachta, Miloš 2009. *Antal Stašek (JUDr. Antonín Zeman)*, 2. část (1843–1931). Semilské noviny. Informační měsíčník občanů Semilská. 31. březem 2009, roč. XVII, čís. 3, s. 13.
- Spiró György 1983. Ivan Olbracht. Kelet-európai íróportrék, III. *Jelenkor*, 26. évf. 1. sz. 61–69. p.
- Stergar, Rok 2019. Evolution of Linguistic Policies and Practices of the Austro-Hungarian Armed Forces in the Era of Ethnic Nationalisms: The Case of Ljubljana-Laibach. In Prokopovych, Markian–Bethke, Carl–Scheer, Tamara (szerk.): *Language Diversity in the Late Habsburg Empire*. Leiden–Boston, Brill, 50–71. p.
- Szakál Imre 2016. „...Egymásra zuhanó sűrű történések...” A csehszlovák hatalomátvétel Beregszászban az első világháborút követően. In Kónya Peter (szerk.): *Prvá svetová vojna v Karpatoch– Első világháború a Kárpátokban– Перша світова війна в Карпатах*. Prešov, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 295–308. p.
- Szakál Imre 2017a. *Telepesek és telepés falvak a Csehszlovák Kárpátalján*. Budapest, MTA TK Kisebbségkutató Intézet–Kalligram, 181. p.
- Szakál Imre 2017b. „rendeletek szóról-szóra lefordítassanak...” Hivatali nyelvhasználat Beregszászban 1919–1920-ban. In Márku Anita–Tóth Enikő (szerk.): *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III.*, Ungvár, RIK-U, 61–72. p.
- Száz Pál 2016. Az etnográfiai írás sajátosságai és az idegenség alakzatai Ivan Olbracht kárpátaljai riportjaiban. *Irodalmi Szemle*, 50. évf. 1–2. sz. 60–81. p. (<https://irodalmiszemle.sk/2016/02/4000/>)
- Száz Pál 2018. Ethnographic writing and the Subcarpathian reportages of Ivan Olbracht. In Németh, Zoltán–Roguska, Magdalena (szerk.): *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban. Transzkulturalizmus a bilingvizmus v literatúre*. Nyitra, Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, 61–70. p.
- Szvatkó Pál é.n. Szlovenszkói magyar irodalom. In *Szlovenszkói magyar elbeszélők*. Budapest, Franklin, 5–24. p.
- Tamás Mihály é.n. *Két part közt fut a víz*. Budapest, Franklin, 206. p.
- Tamás Mihály 1984. *Szép Angéla háza*. Bratislava, Madách Könyv- és Lapkiadó, 134. p.
- Zádor András 1987. Cseh irodalomról, cseh írókról. *Irodalmi Szemle*, 30. évf. 1. sz. 48–53. p.

GABRIELLA MÁDI

APPEARANCE OF THE CHARACTERISTICS OF LIVING IN MINORITY IN TRANS-CARPATHIA BETWEEN THE TWO WORLD WARS IN THE PROSE OF MIHÁLY TAMÁS AND IVAN OLBRACHT

The territory of today's Transcarpathia was an integral part of Hungary until the peace treaties that ended the First World War. After the annexation of the area to Czechoslovakia, the concept of Transcarpathia, the Hungarians of Transcarpathia, developed. Assuming that literature reflects reality in some form, literary works born in the area have a good chance of carrying the linguistic, cultural, and other features of an emerging national minority being. And by examining the literature between the two world wars, we can gain insight into the process of the formation of a minority. Tamás Mihály's novel *Két part közt fut a víz* [Water between Two Shores] reveals the period when the Hungarians of Transcarpathia became a minority from one moment to the next, while the Czech writer Ivan Olbracht describes the situation of the Jewish and Ruthenian ethnic minorities of the same period in his works. Through the analysis of the prose of the two authors, we can observe how the representatives of different ethnicities living in the present-day Transcarpathia were confronted with the changed social, political, economic, linguistic and cultural conditions of and how the multilingual, colourful cultural reality is reflected in their fiction.

Acta Ethnologica Danubiana

22

Az Etnológiai Központ Évkönyve

Ročenka Výskumného centra európskej etnológie

Jahrbuch des Forschungszentrums für Europäische Ethnologie

2020

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Etnológiai Központ